

Onesnaženost zraka, zdravje in kakovost zraka v Evropski uniji

Kaj morate vedeti za pospešitev preventive v povezavi z onesnaženim zrakom

Zakaj je onesnaženost zraka zdravstveni problem?

Po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije¹ je onesnaženost zraka - še posebej trajna in dolgoročna - drugi najpogostejši vzrok smrti zaradi kroničnih nenalezljivih bolezni (KNB). Poveča tveganje za ishemično bolezen srca, možgansko kap, kronično obstruktivno pljučno bolezen in pljučnega raka.

Katera so glavna onesnaževala zraka in kakšni so njihovi vplivi na zdravje?

Ključna onesnaževala vključujejo delce (PM), dušikov dioksid (NO₂), ozon (O₃) in žveplov dioksid (SO₂). Kratkotrajna in dolgoročna izpostavljenost tem onesnaževalom je povezana s srčno-žilnimi boleznimi, možgansko kapjo, KOPB (kronično obstruktivno pljučno boleznijo), pljučnim rakom, astmo, zmanjšano funkcijo pljuč, vplivi na razvoj možganov in centralnega živčnega sistema, povečanim tveganjem za prezgodnji porod in zmanjšana porodna teža. Med različnimi onesnaževali PM_{2,5} povzroča največje zdravstveno breme, saj lahko ti drobni delci vstopijo v krvni obtok.

Kako onesnaženost zraka vpliva na zdravje v EU?

Onesnaženost zraka je največji okoljski dejavnik tveganja za zdravje v EU, saj vsako leto povzroči 400.000 prezgodnjih smrti. Zdravstveni stroški zaradi onesnaženosti zraka so ocenjeni na do 940 milijard EUR na leto². Na splošno je zdravstveno breme zaradi onesnaženosti zraka v Vzhodni Evropi večje kot v Zahodni Evropi.

Na koga najbolj vpliva?

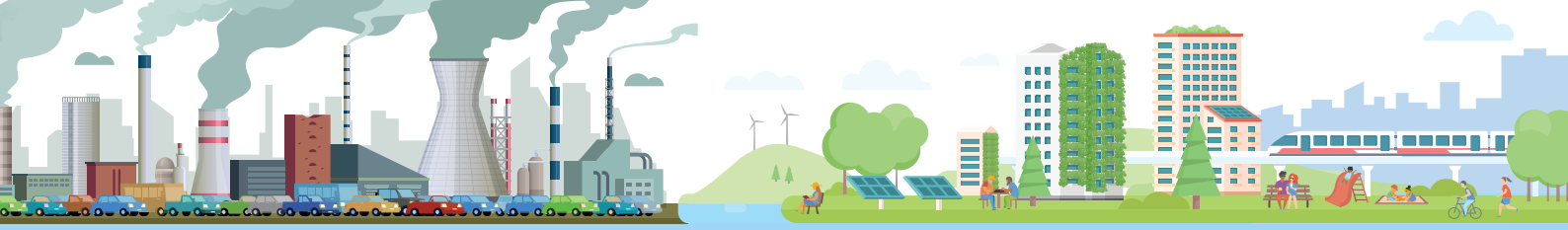
Onesnaženost zraka vpliva na vse, še posebej škodljivo pa vpliva na ranljive skupine, kot so starejši in ljudje s predhodno obstoječimi zdravstvenimi stanji, otroci in ljudje, ki so socialno-ekonomsko šibki.

Kako onesnaženost zraka vpliva na otroke?

Izpostavljenost onesnaževalcem zraka lahko poveča tveganje za razvoj astme pri otrocih ter tudi število in resnost napadov astme, vpliva na njihove učne sposobnosti, pa tudi na razvoj otrokovega srca, možganov in živčnega sistema. Prizadeti so lahko tudi že v maternici: če nosečnice dihamo nezdrav zrak, to lahko privede do tega, da se otroci rodijo prej ali z manjšo porodno težo, kar desetletja pozneje poveča tveganje za bolezni.

¹ Noncommunicable diseases and air pollution, WHO European High-Level Conference on Noncommunicable Diseases, 2019
https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0005/397787/Air-Pollution-and-NCDs.pdf

² Air Quality - revision of EU Rules, 2021 <https://ec.europa.eu/environment/air/quality/documents/Air%20Quality%20Revision%20of%20EU%20Rules%20-%20Status%2010%20May%202021.pdf>

Kako je onesnaženost zraka povezana z neenakostmi v zdravju?

Številne evropske študije so pokazale, da je kakovost zraka običajno slabša na območjih, kjer živi najbolj ogroženo prebivalstvo. To se odraža tudi v razlikah ravni PM_{2,5} po vsej Evropi: najbolj onesnažene regije imajo povprečno koncentracijo več kot dvakrat višjo od najmanj onesnaženih regij, z znatno višjo stopnjo izpostavljenosti na socialno ogroženih območjih.³

V Ostravski deklaraciji o okolju in zdravju so se države članice v evropski regiji SZO zavezale, da "bodo v politikah o okolju in zdravju upoštevale pravičnost, socialno vključenost in enakost spolov".⁴

Kako je onesnaženost zraka povezana s podnebnimi spremembami?

Glavni dejavnik za podnebne spremembe je izgorevanje fosilnih goriv, ki prav tako pomembno prispeva k onesnaževanju zraka; prizadevanja za zmanjšanje enega lahko izboljšajo tudi drugega. Po nedavni oceni je izgorevanje fosilnih goriv v letu 2018 povzročilo približno 8,7 milijonov smrti.⁵

Kateri so glavni viri onesnaženja zraka, ki vplivajo na zdravje v EU?

Glavni viri so cestni promet na fosilna goriva, kurjenje fosilnih goriv za proizvodnjo energije in ogrevanje, kurjenje biomase in kmetijstvo.

Zakaj je onesnaženost zraka še posebej problematična v mestih?

Večina ljudi v EU živi v mestnih okoljih in pričakuje se, da se bo njihovo število še povečalo. Po podatkih Evropske agencije za okolje⁶ je imelo leta 2020 le 127 od 323 mest sprejemljivo raven PM_{2,5} (če je bilo ocenjeno glede na smernice Svetovne zdravstvene organizacije), ki je onesnaževalo zrak z največjim vplivom na zdravje v smislu bolezni in prezgodnje smrti.

Koncentracije onesnaževal v zraku so se v zadnjem desetletju izboljšale – ali je to res še vedno javnozdravstveni problem?

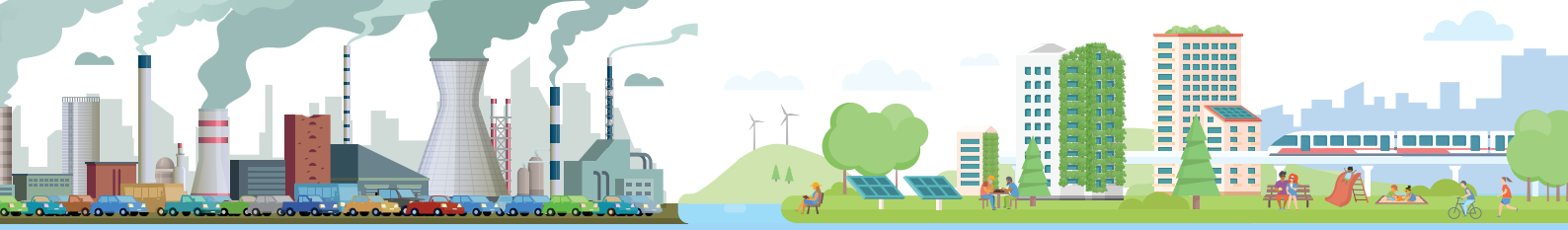
Medtem ko so se emisije onesnaževal znižale in so se ravni nekaterih onesnaževal, kot so trdni delci (PM), v EU zmanjšale, so še vedno nad priporočenimi mejnimi vrednostmi, ki jih priporoča SZO, da zaščitimo zdravje. Poleg tega je zdravstveno breme ostalo zelo visoko in dokazuje, da so tudi nižje stopnje onesnaženja še vedno škodljive za zdravje.

³Environmental health inequalities resource package. A tool for understanding and reducing inequalities in environmental risk. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2019.

⁴Declaration of the Sixth Ministerial Conference on Environment and Health, https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0007/341944/OstravaDeclaration_SIGNED.pdf

⁵K. Vohra et al., Global mortality from outdoor fine particle pollution generated by fossil fuel combustion, Environmental Research, Volume 195, 2021, <https://doi.org/10.1016/j.envres.2021.110754>

⁶European city air quality viewer, European Environment Agency, <https://www.eea.europa.eu/themes/air/urban-air-quality/european-city-air-quality-viewer>

Kako spremljamo kakovost zraka v EU?

Večina držav EU ima vzpostavljeno mrežo uradnih postaj za spremljanje kakovosti zraka, ki temelji na pogojih, opredeljenih v ustreznih zakonih EU, te informacije pa posredujejo tudi javnosti. Pogosto pa obstajajo vrzeli v tem, kaj pokrivajo uradne nadzorne postaje – na primer, če se ne nahajajo na najbolj onesnaženih mestih v mestu. V zadnjem času so tako imenovani “državljski znanstveni projekti” ljudem omogočili, da sami spremljajo kakovost zraka s profesionalno opremo in te podatke uporabijo za določitev stopnje izpostavljenosti ali izbiro drugega načina potovanja v službo, šolo itd.

Na kakšen način Svetovna zdravstvena organizacija deluje na področju kakovosti zraka?

SZO redno pregleduje vse razpoložljive raziskave o vplivu onesnaževal zraka na zdravje ljudi. Na podlagi tega obsežnega in poglobljenega pregleda znanstvene literature je pravkar objavila svoje nove smernice za koncentracije za izbrana onesnaževala zraka.

Kakšen je pomen teh smernic SZO za kakovost zraka?

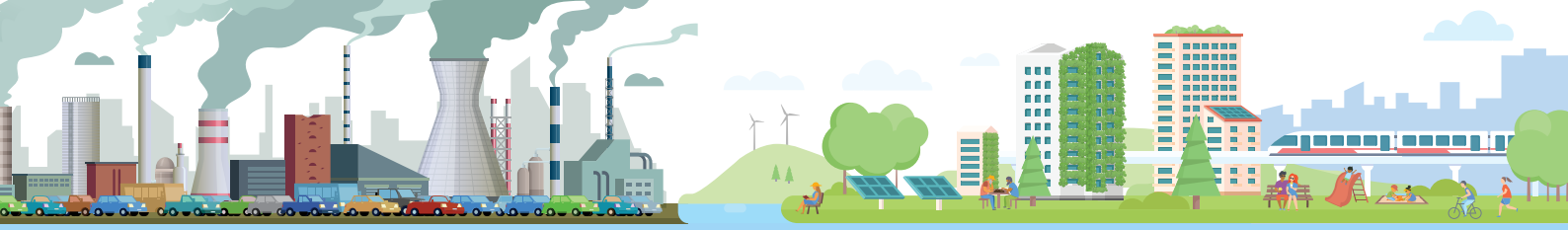
Smernice imajo visoko metodološko kakovost in so razvite preko transparentnega procesa, ki temelji na dokazih. Smernice SZO lahko štejemo za zlati standard sprejemanja (na dokazih temelječih) odločitev o kakovosti zraka, saj se osredotočajo na tisto, kar je na podlagi najnovejših znanstvenih dognanj najboljše za zdravje ljudi.

Ali so te na znanosti temelječe smernice odražene v zakonodaji EU?

Samo deloma. Trenutni standardi kakovosti zraka v EU so rezultat političnega kompromisa in se razlikujejo glede ključnih onesnaževal, še posebej pri $PM_{2,5}$.

Za koliko se omejitve EU razlikujejo od SZO smernic, ki temeljijo na dokazih?

Sedanja direktiva EU na primer določa najvišjo dovoljeno koncentracijo drobnih delcev v zraku na $25 \mu\text{g}/\text{m}^3$ za leto, medtem ko ima Svetovna zdravstvena organizacija (SZO) veliko strožje smernice, in sicer $5 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Kako ukrepa EU, da bi boljše zaščitila zdravje?

EU bo prihodnje leto revidirala standarde kakovosti zraka (zakonodajni predlog je predviden jeseni 2022). Evropski zeleni dogovor in nedavno sprejeti Akcijski načrt EU za ničelno onesnaževanje vključujeta zavezo, da bodo sedanje standarde kakovosti zraka EU približali priporočilom SZO. Bolezen in prezgodnjo smrt je mogoče optimalno preprečiti le s popolno uskladitvijo standardov EU z vrednostmi SZO, ki temeljijo na dokazih.

Kako se lahko ministrstvo za zdravje vključijo v ta proces in preprečevanje bolezni zaradi onesnaženosti zraka?

Izražanje podpore za popolno usklajitev s smernicami SZO je najboljši in edini način za zagotovitev največje zaščite zdravja. Izražanje podpore bi lahko zajemalo javno izjavo ministrov za zdravje, prispevek k javnemu posvetovanju (ki bo predvidoma odprto v 3. četrtletju 2021) ali sprejetje sklepov Evropskega sveta.

Ministrstva za zdravje se lahko tudi formalno vključijo v oblikovanje stališča države za nove smernice EU o kakovosti zraka z rednimi izmenjavami z okoljskimi ministri.

Ministrstva za zdravje lahko dodatno vključijo preventivne ukrepe za kakovost zraka v nacionalne zdravstvene programe ali pa podprejo ambicioznejše nacionalno določene prispevke za zmanjšanje CO₂, kar bi pomagalo tako pri čiščenju zraka kot tudi podnebnih ukrepov.

Health and Environment Alliance (HEAL)

Avenue des Arts 7/8

1210 Brussels, Belgium

Phone: +32 (0)2 329 00 80

E-mail: info@env-health.org

Contact:

Vijoleta Gordeljevic,

Health and Climate Change Coordinator

E-mail: vijoleta@env-health.org

 @HealthandEnv

 @healthandenvironmentalliance

HEAL gratefully acknowledges the financial support of the European Union (EU) and the Climate Works Foundation for the production of this publication. The responsibility for the content lies with the authors and the views expressed in this publication do not necessarily reflect the views of the EU institutions and funders. The European Climate, Infrastructure and Environment Executive Agency (CINEA) and the funders are not responsible for any use that may be made of the information contained in this publication.

HEAL EU transparency register number: 00723343929-96

